

KULTURELT UTVIKLINGSPROGRAM

SLUTTRAPPORT

Vår referanse 2015/2152 – 80

Tildelt beløp: 850 000

1) KORT OM BAKGRUNN OG MÅLSETTING FOR PROSJEKTET

Prosjektet har gått over to år og er en videreføring av et ettårig pilotprosjekt, også finansiert av KUP – programmet som var innrettet mot selve etableringen og utprøving av hovedsatsingsområdene til et bygningsvernsenter med base i Voss/Hardanger og med Hordaland som virkefelt. Gjennom utviklingsmidler bevilget for 2016 og 2017 er virksomheten ved Bygningsvernsenteret (BVS) blitt konsolidert. Hovedaktivitetene har funnet sine spor og et omfattende nettverk er bygd opp. Den overordnede målsetting er imidlertid den samme.

Hovedsamarbeidspartnere i prosjektperioden har vært Hordaland fylkeskommune v/fylkeskonservatoren, Byggmesterforbundet, region vest og Hardanger og Voss museum. Disse representantene har sammen med en forsker fra UiB og to rådgivere utgjort styringsgruppa. Organisatorisk er fortsatt BVS en avdeling av Vestnorsk kulturakademi, men med et eget budsjett og en egen daglig leder.

Prosjektets overordnede målsetting er istandsetting og restaurering av vernede og fredede bygg i området slik at de blir tilgjengelige for alle og kan fungere som kulturelle identitetsmarkører. Det er forpliktet på den vestnorske byggeskikk og på det antikvariske regelverk. Målsettingen er operasjonalisert gjennom tre hovedsatsinger, nemlig kompetanseheving, oppdragsbasert virksomhet og tiltaksaktiviteter.

2) GREIE UT OM GJENNOMFØRINGA AV PROSJEKTET OG I KVA GRAD MÅLSETTINGA VART NÅDD

Gjennomføringen har vært konsentrert om de tre hovedsatsinger:

KOMPETANSE

Skal en istandsetting og restaurering av vernede og fredede bygg settes i gang, trengs kompetanse knyttet til tradisjonelle håndverksteknikker og restaurering. I den kompetansestruktur som kjennetegner dagens fagarbeidere er slik kompetanse så godt som

fraværende. Denne mangelen har BVS villet gjøre noe med. Kompetanseheving er følgelig satt på dagsordenen.

I første omgang tok kompetansehevingen form av kursing. To typer kurs ble arrangert. Den første var konsentrert om fagemner som materialkunnskap, høvelmaking og bruk av eldre verktøy. Kursene var praktisk orientert og foregikk i hovedsak i verkstedene på Tvildemoen. Praksisen ble supplert av seminarbaserte opplegg. Den andre type kurs var koblet til oppdrag ved BVS. Deltakerne ble orientert om utfordringer knyttet til restaureringen og om de ulike operasjoner som skulle foretas. De var så med erfarene restaureringshåndverkere ved utføringen, også slik at de selv fikk ta et tak. Opplæringen fant sted underveis og diskusjoner kom av seg selv. Antallet deltakere måtte av naturlige grunner begrenses.

Til sammen er det arrangert 21 kurs med i alt 215 deltakere. De som ønsket det, fikk et relativt utførlig kompetansebevis.

Som påpekt av flere deltakere og av restaureringshåndverkerne er det noe utilfredstillende ved slike enkeltstående kompetansehevende kurs. En mer systematisk kompetanseheving ble etterlyst. Utfordringen er av BVS blitt møtt med et eget fagopplegg som så ble presentert for Fagskolen i Hordaland. Følgende skritt lå bak

- a) De sentrale arbeidsoperasjoner i tradisjonshåndverket ble stilisert som kurs og satt opp i en logisk ordnet rekkefølge, fra de mest grunnleggende og til sammenføring og restaurering
- b) Det ble tilrettelagt en egen fagteori nær knyttet til enkeltkursenes arbeidsoperasjoner, ofte basert på lærebøker som ble brukt i fagopplæringen tidligere
- c) En håndverksteori ble utviklet som reflekterer det særegne ved håndverket som arbeidsform og som også tok høyde for det pedagogiske prinsipp om læring gjennom praksis og praksisbasert teori
- d) Fagskolen i Hordaland har så i samarbeid med BVS videreutviklet fagopplegget til en studieplan. Den er i første omgang godkjent av styret for Fagskolen og skal sendes NOKUT for endelig godkjenning. Det dreier seg om et videreutdanningsfag som går over to år og gir 60 studiepoeng. Oppstart hvis mulig, blir høsten 2018.

OPPDRAGSVIRKSOMHET

Oppdragsvirksomhet er en hovedsatsing på BVS. Dette kjennetegner BVS i forhold til andre bygningsvernssentre her i landet, likeså det nære samarbeid med byggenæringen. BVS har fra starten av vært og er også nå stadig kontaktet av eiere av bygg som ønsker disse istandsatt og restaurert. Ofte blir det med kontakten og påfølgende rådgiving av eierne, noe som er svært viktig for å markere seg i markedet. Noen av henvendelsene resulterer imidlertid i oppdrag som faller inn under den overordnede målsetting: istandsetting av vernede og fredede bygg. Til sammen dreier det seg om 17 oppdrag, i all hovedsak i privat eie. Tre oppdrag er fullført og 6 oppdrag er under arbeid. De resterende er enten ferdig

prosjektert eller i prosjekteringsfasen. Variasjonsbredden er betydelig, fra slutten av 1590 - tallet over bygg fra midten av 1800 - tallet og til bygg spredd utover resten av 1800 – tallet. I tillegg er et krigsminne fra andre verdenskrig restaurert og i et oppdrag bygges det nytt, men på gamlemåten. Størrelsesordenen varierer også, fra stor bygg til små uteløper. Ved flere av de nevnte bygg har det vært tilkoblet kurs.

Et godt og fruktbart samarbeid har utviklet seg med staben hos Fylkeskonservatoren. Staben har hjulpet til ved kartlegging av oppdrag og passet på at regelverket for antikvarisk arbeid blir fulgt ved håndteringen av oppdrag. Etter hvert har BVS fått knyttet til seg et rekke restaureringskompetente håndverkere, samt byggmestre som er med på befaring og prosjektering og som eierne også kan rådføre seg med. Selve tilretteleggingen av oppdragene, blant annet knyttet til søknadsskriving og finansiering er det BVS som tar seg av.

BVS har underveis oppsummert de erfaringer som er gjort i form av en prosedyre som kan bli konsultert når nye oppdrag settes på dagsordenen:

- a) Kontaktmøte med kommunen der oppdraget hører hjemme med drøftinger av oppdragets relevans i forhold til overordnede satsinger på kulturfeltet
- b) Samordning med staben hos Fylkeskonservatoren og den ekspertise som finnes der i forhold til enkeltoppdrag
- c) Bearbeiding av oppdrag gjennom tilstandsbeskrivelser, prosjektering og prissetting i nær kontakt med eierne og drøftinger av hvilke restaureringskyndige fagarbeidere som bør engasjeres
- d) Organisering av kurs tilpasset hvert oppdrag hvor lokale håndverkere er spesielt velkomne
- e) Samlinger arrangert før igangsetting og etter slutføring for folk fra kommunen, relevante organisasjoner som historie – og sogelag og interesserte for øvrig hvor det blir orientert om hva som foregår og gjøres
- f) Rapportering fra BVS sin side som samler og systematiserer erfaringene fra enkeltoppdrag til bruk ved videre satsinger

TILTAKSAKTIVITETER

Det dreier seg om aktiviteter som dels støtter opp om primærvirksomheten til BVS, dels viderefører dem i breiere sammenhenger:

- Interne og eksterne aktiviteter

Sosiale medier er fra starten tatt i bruk. Der gis informasjon om det som er på gang ved BVS, om møter og om kurs og oppdragsutføring. Lokalavisen Hordaland som dekker Vossaregionen og Indre Hardanger, har jevnlig i tekst og bilder oppslag om satsinger ved

senteret. BVS er også kommet godt i gang med å bygge opp en dokumentasjonsbase med bakgrunn i de rapporter som skrives om kurs og oppdrag – en påminnelse så å si om de erfaringer som er vunnet, men sikkert også av interesse for andre som er opptatt av bygningsvern. I selve dokumentasjonsarbeidet har verktøysamlingen etter Sjur Nesheim stått sentralt. En grundig registrering er på gang og en egen publikasjon viet hans virke, er alt ferdigstilt. I løpet av prosjektperioden har BVS fått et ansikt utad. Oppdragene sammen med kurs annonsert og oppsummert på nett og i lokalaviser, har skapt oppmerksomhet blant folk. Dette reflekteres i de henvendelser som stadig rettes til BVS om råd og veiledning. Direkte kontakt er opprettet med flere kommuner i området, spesielt i slike hvor oppdrag gjennomføres. De viktigste diskusjoner har vært knyttet til kulturminneplanene og de der foretatte prioriteringer fra kommunenes side.

- En læringsarena

Gjennom avtale med Vestnorsk kulturakademi/BVS er det opprettet en egen læringsarena ved BVS ut fra bachelorstudiet «Tradisjonelt bygghåndverk og teknisk bygningsvern» på NTNU. Studiet er organisert som et samlingsbasert studium med normert studietid på 4 år. Målet er « å lære seg å lære gjennom utøvelse og gjennom læring forlagt til arbeidsplass. Kandidaten skal kunne dokumentere håndverksprosesser for å fremme dialog og en reflektert holdning». Den «selvstendig reflekterende og formidlende håndverker» står i sentrum. Hver læringsarena mottar et visst antall studenter og hvert studieår har sitt fellestema. I studieåret 2016/2017 er temaet «stavkonstruksjoner» og her har BVS hatt mye av det praktiske og faglige ansvar. I denne forbindelse har BVS initiert et eget prosjekt: »Stavløer på Voss». Oppgaven har bestått i å dokumentere enda eksisterende stavløer i området. Et kopibygge er reist på gården Hefte og et bygg i mindre dimensjoner er satt opp på Tvildemoen. Hvis markedet etterspør denne type bygg som alternativ til grindbygg, bør det vurderes å sette dem i produksjon. Gjennom læringsarenaen er BVS blitt koblet til nasjonale strategier for kompetanseheving av håndverkere.

- Videregående skole

Det er satset på yrkesfagene i videregående skoler. Diskusjonspartnere har vært Opplæringsavdelingen i HFK og den fagansvarlige i fylket for yrkesfaglærerne innen byggfagene. Spesielt har det nye fagtilbud vakt oppmerksomhet hvor disse yrkesfaglærerne er en av målgruppene. De er blitt orientert om tilbudet og et eget spørreskjema er sendt ut for å kartlegge deres interesser for å melde seg på studiet. Blikket har også vært rettet mot elevene. Det er kjent at mange faller fra til tross for at interessen for håndverksfagene er tilstede. Denne interessen har BVS knyttet an til. Det er gjennomført to vellykkede opplegg på verkstedet på Tvildemoen i emnet «Praktisk fordypning» hvor også de respektive faglærere var til stede. Det er lagt opp til et betydelig utviklingsarbeid i samarbeid med videregående skoler i tiden framover.

- Fortidsminneforeningen.

Det har lenge vært et godt samarbeid med foreningen. BVS har særlig vært involvert i diskusjoner om den planlagte oppgradering av Finnesloftet og Lydvoloftet på Voss, samt om utarbeidingen av de årlige tilstandsbeskrivelser av loftene. På Lydvoloftet har BVS hatt ansvar for et mindre strakstiltak. En større fellessatsing er knyttet til tjærebrenning som skal dekke foreningens behov for kvalitetssikret tjære i årene framover. Satsingen har tatt form av kurs. Det første i tjærebrenning ble holdt nå i høst hvor flere eksperter deltok. Det første tjærebrenningskurs blir arrangert til våren. Da er det Finnesloftet som utgjør «objektet».

I hvilken grad er målsettingen som operasjonalisert på tre hovedsatsinger nådd? Når det gjelder kompetanseheving mener BVS at målsettingen er nådd. Et knippe av enkeltkurs er utviklet og det nye fagtilbudet vil være et springbrett for videre framstøt på kompetansefronten. På oppdragssiden har ikke BVS kommet så langt som planlagt, selv om et mønster for oppdragsbehandling har festnet seg. Dette skyldes dels for svak kapasitet, dels vansker med oppdragsfinansieringen. Den tar tid. Spesielt er fullfinansieringen problematisk.

På tiltakssiden støtter læringsarenaen godt opp om kompetanse - og oppdragsatsingen. Den blir testet, utprøvd og videreutviklet i forhold til det som ellers er på gang her i landet. Når det gjelder videregående skole er det utviklet opplegg både for yrkesfaglærerne og elever. Sammen med Opplæringsavdelingen/HFK er det planlagt å søke Kunnskapsdepartementet om midler til videre utviklingsarbeid. Samarbeidet med Fortidsminneforeningen har sin grunn i fellesinteressen for istandsetting og restaureringen av vernede og fredede bygg som for BVS kan utvide den kunnskapshorisont som nå praktiseres. Vedrørende de interne og eksterne aktiviteter har ressursene vært for små for en grundigere oppfølging, men BVS minner seg selv stadig på hvor viktig det er å få disse aktivitetene inn i en mer systematisk form, til støtte for de tre satsingsområdene og den overordnede målsetting.

3) OPPSUMMERING AV PROSJEKTARBEIDET, ERFARINGER SOM TIL DØMES STERKE/SVAKE SIDER VED ORGANISASJON/GJENNOMFØRING, FYLKESKOMMUNAL MEDVERKNAD MV.

Prosjektarbeidet har vært konstruktivt og lærerikt. Riktignok har ressursene vært begrenset, men styringsgruppa har fungert som en arbeidende styringsgruppe og som støttegruppe for den daglige leder. Medlemmene i styringsgruppa har ulike bakgrunn, men deres kompetanse gjør at de utfyller hverandre. De har dertil hatt et felles mål, nemlig å få på plass et bygningsvernsenter som tar høyde for aktuelle utfordringer innen restaureringsfeltet i pakt med vestnorske tradisjoner. Sentrale personer fra fylkeskonservatoren/HFK og fra Byggmesterforbundet, region Vest har også deltatt på møtene i styringsgruppa og ellers stått til rådighet som diskusjonspartnere.

Dette må framheves som en sterk side ved prosjektet. I tillegg kommer koblingen kompetanse/oppdragsvirksomhet. Den kompetanse som oppnås gjennom kursingen på BVS har sitt å si for hvorledes håndverkerne evner å takle arbeidsoperasjoner i oppdragene. Samtidig gir oppdragsvirksomheten tydelig beskjed om hva som trengs av kompetanse, noe

som virker tilbake på hvorledes BVS skal arrangere kursingen både faglig og pedagogisk. Dette var vært en læreprosess for BVS som vil ha sine effekter for tilretteleggingen av det planlagte studieopplegg med Fagskolen.

En tredje styrke kan også nevnes. Et nettverk er gradvis blitt bygd opp av restaureringskompetente håndverkere i området, på Vestlandet og nasjonalt som kan konsulteres ved oppdragene. Dertil kommer kontaktene med miljøet på Dovre og med Håndverksinstituttet på Lillehammer, viktig også i forhold til fagteoretiske innspill og som bidrag til en praktisk fundert håndverksteori. Flere fra nettverket og disse miljøene vil kunne fungere som faglærere ved det nye fagopplegget.

Og de svake sider? Grunnet kapasiteten og ytre omstendigheter har den utadrettede virksomhet blitt noe forsømt, spesielt gjelder dette kontakten med kommunene. BVS vet hva som trengs og hva som må gjøres, men har ikke hatt tiden på sin side.

En videre svakhet beror på at samarbeidet med museene i området og med bygningsvernkonsulentene der, ja, med hele det bygningsvernsystemet innen Fylkeskommunen og i Hordaland for øvrig ikke er blitt utviklet i tilstrekkelig grad. Det er et åpent spørsmål hvorledes BVS her skal finne sin plass. Dette har blitt diskutert på flere møter, men så lenge BVS er et prosjekt, har det vel vært vanskelig å komme lenger enn til diskusjonsplanet.

En mer grunnleggende svakhet er knyttet til organiseringen. BVS er en avdeling innen Vestnorsk kulturakademi. Det har ført til problemer som har tatt mye tid og som det har vært uråd å takle. Spesielt har det forblitt uavklart hvilke beslutningsmyndighet som tilkommer en styringsgruppe som den ved BVS og hvorledes vedtak herfra skal kunne følges opp. Dette griper over i spørsmålet om hvorledes BVS skal organiseres etter prosjektperioden - forutsatt at en videreføring kommer i stand.

4) EVENTUELL VIDEREFØRING AV PROSJEKTET, OVERFØRINGSVERDI

BVS går inn for en videreføring av prosjektet. Dette skyldes at arbeidet med hovedsatsingene har funnet sitt feste innen rammen av prosjektets overordnede målsetting og at BVS har evnet å profilere seg både som et regionalt og som et særegent bygningsvernsenter. Mye er satt i gang som fortjener oppfølging (studieopplegget, læringsarenaen, satsingen på videregående skole osv.). Og flere restaureringsoppdrag står på vent. Mer spesielt vil BVS påpeke at det trengs et bygningsvernsenter som er forpliktet på den vestnorske byggeskikken. Det er likevel ikke opp til BVS og styringsgruppe å bestemme om BVS skal videreføres eller ikke.

Når det gjelder overføringsverdi vil BVS framheve viktigheten av koblingen mellom kompetanseheving og oppdragsvirksomhet i bygningsvernarbeidet. Ved prosjekter av samme type som det ved BVS, bør i tillegg sørges for at det etableres en arbeidende styringsgruppe hvor medlemmene utfyller hverandre i henhold til kompetanse og slik kan

støtte opp om den daglige leder. Gevinstene med prosjektene vil styrkes av dette. Generelt vil BVS anbefale at i de prosjekter som er næringsorienterte, representanter for de relevante næringer trekkes inn på et tidlig tidspunkt og får en bestemmende innflytelse på gangen i prosjektutviklingen.

Voss 1 desember 2017

Knut Venneslan

Prosjektansvarlig

sign.